

2. Amoaku W.M., Ghanchi F., Bailey C., Banerjee S., Banerjee S., Downey L., Gale R., Hamilton R., Khunti K., Posner E., Quhill F., Robinson S., Setty R., Sim D., Varma D., Mehta H. Diabetic retinopathy and diabetic macular oedema pathways and management: UK Consensus Working Group. *Eye (Lond)*. 2020 Jun;34(Suppl 1):1-51. doi: 10.1038/s41433-020-0961-6. Erratum in: *Eye (Lond)*. 2020. 34(10). P. 1941–1942.

3. Flaxel C. J., Adelman R. A., Bailey S. T., Fawzi A., Lim J. I., Vemulakonda G. A., Ying G. S. Diabetic Retinopathy Preferred Practice Pattern®. *Ophthalmology*. 2020. 127(1). P. P66–P145.

4. Gui F., You Z., Fu S., Wu H., Zhang Y. Endothelial Dysfunction in Diabetic Retinopathy. *Front Endocrinol (Lausanne)*. 2020. 4;11. P. 591.

5. Kostov K. The Causal Relationship between Endothelin-1 and Hypertension: Focusing on Endothelial Dysfunction, Arterial Stiffness, Vascular Remodeling, and Blood Pressure Regulation. *Life (Basel)*. 2021. 11(9). P. 986.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-559-7-85>

## **ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ**

**Чернов О. В.**

*доктор філософії,*

*доцент кафедри криміналістики,*

*судових експертиз та поліграфології*

*Національний університет «Одеська юридична академія»*

*м. Одеса, Україна*

Тактична медицина є невід’ємною складовою системи медичного забезпечення в умовах бойових дій. Вона поєднує елементи військової, невідкладної та екстреної медицини, утворюючи цілісну систему дій, спрямовану на збереження життя військовослужбовців безпосередньо на полі бою. Її головна мета полягає у своєчасному наданні допомоги пораненим, стабілізації їхнього стану та подальшій евакуації до етапів кваліфікованої медичної допомоги. В умовах сучасних війн, де більшість уражень спричинені вогнепальною, міно-вибуховою чи термічною дією, тактична медицина стає ключовим чинником зниження бойових втрат і підтримання боєздатності армії.

Розвиток тактичної медицини є наслідком осмислення досвіду минулих воєн і збройних конфліктів. Досвід Кореї, В’єтнаму, Афганістану, Іраку

показав, що більшість смертей серед військових настає не через тяжкість поранень, а через несвоєчасне або неправильне надання допомоги. Це зумовило перехід від централізованої системи медичного забезпечення, де головна роль належала евакуації, до моделі, яка ґрунтується на самодопомозі, взаємодопомозі та негайному наданні першої допомоги безпосередньо у зоні бою. Тактична медицина сформувалася як між-дисциплінарна галузь, що поєднує знання з анатомії, фізіології, психології, логістики й військової тактики, дозволяючи ефективно діяти навіть у критичних умовах.

Ключовим принципом тактичної медицини є адаптація медичних дій до бойової обстановки. Рятівник повинен діяти, враховуючи рівень загрози, обмеженість часу та ресурсів, можливість продовження бою. Пріоритетом є не лише допомога постраждалому, а й збереження життя того, хто її надає. Саме тому підготовка з тактичної медицини передбачає не лише опанування технічних навичок, а й розвиток психологічної стійкості, вміння швидко оцінювати ситуацію, визначати пріоритети й ухвалювати рішення в умовах стресу. Кожен військовий має володіти базовими знаннями домедичної допомоги, адже нерідко саме він є першим, хто може врятувати життя побратиму чи собі.

Основою сучасної системи тактичної медицини є концепція Tactical Combat Casualty Care (TCCC), розроблена у Збройних силах США. Вона передбачає три етапи надання допомоги: під вогнем, у польових (тактичних) умовах і під час евакуації. На першому етапі головним завданням є зупинка масивної кровотечі турнікетом і забезпечення особистої безпеки. У другій фазі здійснюються дії, спрямовані на стабілізацію стану пораненого – відновлення дихання, боротьбу зі шоком, іммобілізацію, знеболення. Третя фаза полягає в евакуації постраждалого до медичного пункту або шпиталю, де він отримує кваліфіковану допомогу [1]. Ці принципи стали міжнародним стандартом і були адаптовані в Україні відповідно до національних реалій.

З початку бойових дій на сході України у 2014 році система тактичної медицини розвивається надзвичайно швидко. Спочатку її розвиток забезпечували волонтерські організації та інструктори, які передавали знання за стандартами НАТО. Згодом підготовка з тактичної медицини стала обов'язковим елементом бойового вишколу. Створено навчальні центри, розроблено єдині стандарти підготовки, забезпечено війська сучасними аптечками. Це суттєво підвищило виживання поранених і підтвердило ефективність системного підходу. Сьогодні українська модель тактичної медицини поєднує міжнародні стандарти та власний бойовий досвід, що робить її однією з найдинамічніших у Європі.

Тактична медицина базується на практичних навичках, відпрацьованих у реалістичних умовах. Навчання проводиться із використанням

манекенів, імітацією вибухів, стрільби, диму, крику, що формує у військових психологічну стійкість і автоматизм дій. Важливе місце займає розвиток командної взаємодії – ефективність рятування залежить від злагодженості групи, розподілу ролей і дисципліни. Підготовка охоплює не лише фізичні дії, а й формування здатності мислити й діяти під тиском, уникати паніки та зберігати холоднокрівність у кризових ситуаціях.

Матеріально-технічне забезпечення є основою ефективної роботи системи. Кожен борець має індивідуальну аптечку (IFAK), укомплектовану турнікетами, гемостатичними засобами, перев'язувальними матеріалами, засобами для прохідності дихальних шляхів та протишоковими препаратами. Бойові медики оснащуються розширеними наборами для надання допомоги у польових умовах [2]. Від якості спорядження часто залежить життя – ненадійний турнікет або брак стерильних засобів можуть мати фатальні наслідки. Українські виробники нині налагодили випуск якісних аптекочок і медичних комплектів, адаптованих до умов фронту.

Організація евакуації поранених є ключовою ланкою системи. Вона забезпечує безперервність допомоги від моменту поранення до шпиталізації. Система побудована за принципом етапності: допомога на полі бою, стабілізація у польовому пункті, кваліфікована допомога у госпіталі, спеціалізована – у тилу. Для евакуації використовуються броньовані автомобілі, мобільні групи та цивільний транспорт. Цифрові технології дозволяють відстежувати маршрути транспортування, координувати медичні підрозділи й зменшувати час доставки. Така система дозволяє рятувати життя навіть у складних умовах, коли кожна хвилина має вирішальне значення.

Важливе місце у системі займає підготовка інструкторів тактичної медицини. Вони забезпечують навчання особового складу, контроль за дотриманням стандартів і підвищення рівня готовності бійців. В Україні діє система сертифікації інструкторів, що відповідає міжнародним вимогам. Вагому роль відіграють волонтерські організації, які проводять курси для військових і цивільних, сприяючи формуванню культури домедичної допомоги серед населення.

Тактична медицина має не лише прикладний, а й гуманітарний вимір. Вона формує у військових і цивільних почуття відповідальності, взаємопідтримки та усвідомлення цінності людського життя. Масові курси для населення, що активно проводяться в Україні, підвищують готовність суспільства до кризових ситуацій і сприяють розвитку культури безпеки. Таким чином, тактична медицина виходить за межі військової сфери й стає важливою складовою національної системи безпеки.

Окрему увагу приділяють психологічній стійкості медичного персоналу. Робота у бойових умовах супроводжується постійним стресом, емоційним виснаженням і ризиком розвитку посттравматичних розладів.

Тому програми підготовки включають навчання саморегуляції, техніки зниження тривожності та профілактику вигорання. Моральна витримка та стійкість є не менш важливими, ніж технічні навички, адже саме вони дозволяють медикам діяти ефективно навіть у найскладніших умовах.

Правове забезпечення діяльності у сфері тактичної медицини ґрунтується на законах України «Про охорону здоров'я», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про основи національного спротиву», а також на наказах Міністерства оборони та Міністерства охорони здоров'я. У них визначено порядок організації медичної допомоги, евакуації, стандарти підготовки персоналу та норми оснащення. Проте сучасні умови бойових дій потребують оновлення нормативної бази, гармонізації її з міжнародними стандартами ТССС і ТЕСС та створення єдиної інформаційної системи медичного забезпечення. Необхідною є також тісна взаємодія військової та цивільної медицини, адже цивільні шпиталі часто приймають поранених з фронту.

Сучасна тактична медицина дедалі більше інтегрується у загальну систему національної безпеки. Її принципи – швидкість, ефективність, командна взаємодія та орієнтація на збереження життя – мають універсальне значення. Вони застосовуються не лише у бойових діях, а й під час ліквідації наслідків катастроф, терактів і техногенних аварій. Розвиток цього напрямку підвищує готовність держави до будь-яких кризових викликів і зміцнює гуманітарну основу суспільства.

Таким чином, тактична медицина є не просто напрямом військової медицини, а комплексною системою знань, практичних навичок і моральних принципів, спрямованих на збереження життя. Її ефективність визначається рівнем підготовки особового складу, якістю матеріально-технічного забезпечення, організацією евакуації та психологічною готовністю персоналу. Український досвід доводить, що впровадження принципів тактичної медицини значно підвищує виживання на полі бою й формує нову гуманітарну культуру у військовому середовищі. Подальший розвиток цієї системи має базуватися на інтеграції міжнародного досвіду, технологічних інновацій та непорушному принципі – кожне життя варте того, щоб його врятувати.

### **Література:**

1. Тактична допомога пораненим на полі бою. Курс бойового медика. ТССС (Tactical Combat Casualty Care). СМС (Combat Medic/Corpsman). Київ : Вид. «КНТ», 2023. 112 с.
2. Військові медики на полі бою. Київ : «Центр учбової літератури», 2022. 242 с.